

pecuniam in ejus commercio impendendam, plures dicunt 6 pro 100 exigi posse propter pericula commercii, lucrum majus mutuatarii, et quia tale mutuum vulgo dicitur *prêt de commerce*. Hæc sententia nobis probabilis videtur. Eam tamen non admitteremus, si dicta pecunia assecurata fuisset, et in eo casu non nisi 5 pro 100 permetteremus.

8º Interea definitivum Sanctæ Sedis humiliter exspectamus judicium, cui parati sumus ex totis præcordiis obtemperare.

CAPUT OCTAVUM.

DE CENSU, CAMBIO ET SOCIETATE, UBI ETIAM DE TRIPLO CONTRACTU.

De his tribus contractuum speciebus in totidem dicimus articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CENSU (*Rente*).

Census sic dicitur a *censeo seu cestimo*, quia bona ci-vium olim aestimabantur, ut cum debita proportione tributa principi solverentur; unde tributa ipsa census vocabantur, sicut videtur, Matth. xxii, 17: *Licet dari censem Cæsari an non?* Recte autem definitur: *Jus annuam pensionem ex re vel persona frugifera percipiendi*. Nomine census (*rente*) quandoque intelligitur ipse contractus dans jus ad pensionem et saepius quotitas singulis annis solvenda. Qui ad solvendam pensionem se obligat dicitur *censuarius*, vel *debitor* aut *census vendor*; qui vero jus ad illam percipiendam acquirit, vocatur *censualista*, *creditor*, *emptor* census.

Dicitur 1º *jus annuam pensionem*, etc.; *censualista* enim substantiam rei non emit, nec proinde illius fit propriarius, sed tantum quodam modo usfructuarius: imo

fructus rei proprie non emit, bene vero jus ad eos percipiendo: porro magnum est discrimen inter utrumque, emere fructus et emere jus ad fructus; si enim fructus emerentur, omnes in globo per fictionem considerari deberent, et pretium valori illorum æquale dari deberet: at illud impossibile est præsertim in censu perpetuo, si-cut impossibile foret omnes fructus agri in perpetuum sic per fictionem collectos aestimare; e contra jus ad fructus annuos est quid hic et nunc existens, et juxta prudendum hominum judicium aestimabile. Ergo.

Dicitur 2º *de re*, etc. Res autem illa potest esse vel mobilis, ut greges, vel immobilis, ut ager.

Dicitur 3º *vel de persona frugifera*; non ipsa venditur persona, nec proprie ipsius labor vel industria, sed tan-tum jus ad pensionem annuam ex labore vel industria ejus percipiendam.

Census in genere dividitur in reservativum et consignativum. Reservativus (*rente foncière*) est pensio annua in pecunia vel in fructibus percipienda, quam aliquis sibi reservat in re cujus dominium alteri transfert, sive donatione sive venditione, v. g.: do tibi agrum meum sub conditione quod quindecim modios trifici vel quinquaginta francos quotannis mihi solvas.

Census consignativus (*rente constituée*) est jus quod, mediante pretio, quis acquirit annuam percipiendi pensionem ex re vel persona alterius, v. g.: mille francos tibi trado, ut quinquaginta francos singulis annis mihi retribuas. Consignativus appellatur, quia censuarius jus illud censualistæ consignat.

Census etiam dividitur: 1º in realem, personalem et mixtum; 2º in perpetuum et temporarium; 3º in redimibilem et irredimibilem; 4º in pecuniarium et fructuarium.

Census *realis* ille est qui constituitur in re aliqua frugifera mobili vel immobili, ex qua annualis pensio solvenda est; illam immediate afficit, eamque semper sequitur, donec legitime redimatur, vel destruatur res in qua constituitur.

Personalis est ille qui personam directe et immediate afficit; in illius industria et labore fundatur, et in bona ejus non nisi mediate cadit. Itaque in priori casu, censualista habet actionem in rem ipsam censu gravatam; in posteriori vero, actionem habet in censuarii personam, et defectu personæ tantum, in illius bona, etiamsi censu esset per hypothecam assecuratus, quia hypotheca est duntaxat contractus accessorius.

Census *mixtus* est ille qui in personam censuarii et in bona ejus simul constituitur, ita ut, re pereunte, persona maneat obligata, et creditor jus suum integrum servet. Tales sunt ordinarie census qui nunc creantur.

Census *perpetuus* est jus ad pensionem perpetuam, quod sola redempzione legitima extingui potest.

Temporarius vero est jus ad pensionem annuam, sed per quoddam solummodo tempus duraturam, sive tempus illud sit certum, v. g., viginti annorum; sive sit incertum, ut vita censualistæ, vel censuarii, vel alterius personæ; sic census vitalitus qui appellatur *rente viagere*; hujusmodi census, adveniente tempore statuto, certo vel incerto, extinguitur absque ulla capitalis restitutione.

Census *redimibilis* ille est qui ad nutum unius vel utriusque contrahentis redimi potest, juxta conditiones stipulatas, v. g., si censuarius facultatem habeat a censu quem solvere tenetur, capitale refundendo, se liberandi, aut si censualista eum ad censem sic redimendum cogere possit. Hæc postea examinabimus.

Census est *irredimibilis*, si, ex statuto, ipse censuarius ab illo se liberare non possit, restituendo capitale. Dispositio ista expresse in novo Codice, art. 1911, prohibetur.

Census est *pecuniarius*, quando in pecunia pensio est solvenda: est autem *fructarius*, si in fructibus pensio solvi debeat, v. g., tot modii tritici, vel tertia, quarta aut quinta pars fructuum agri aut prædii.

Certum est 1º censem reservativum, sive perpetuum, sive temporarium, sive p*cuniarium*, sive *fructuarium*,

esse licitum; qui enim proprietatem rei transfert, partem fructuum aut illius partis valorem sibi reservare potest, modo pretium pro ratione hujus reservationis imminuat: hoc evidentissime patet, et ita Joseph cum *Ægyptiis* fecisse legitur, Gen. xlviij, 23 et 24.

Certum est 2º censem realem fructuarium esse licitum; hujusmodi enim census nihil aliud est quam ususfructus aut pars ususfructus alicujus rei: atqui procul dubio licet alicujus rei usumfructum aut partem ususfructus emere: ergo.

Certum est 3º censem realem pecuniarium esse licitum: ille enim census est licitus, si quis vendere possit jus ad pensionem annuam ex re sua solvendam: atqui unusquisque jus ad talem pensionem ex re sua solvendam vendere potest; nam 1º Martinus V, Calixtus III, Nicolaüs V et Pius V hujusmodi censem approbarunt; 2º jus illud tanquam aliquid pretio æstimabile donare potest, ut multi quotidie faciunt: atqui illud tam vendere quam donare potest; siquidem in illo reperiuntur ea quæ ad venditionem essentialiter requisita sunt, nempe utriusque consensio, merx seu quid æstimabile, et pretium determinatum; 3º unusquisque vendere potest jus ad partem fructuum rei suæ, ut nemo diffitetur: atqui eadem ratione vendere potest jus ad fructuum valorem; nam eodem modo de valore morali fructuum ac de ipsis fructibus pacisci licet. Ergo.

Et vero, si hujusmodi census non esset licitus, maxime quia censualista per decursum temporis plus accipit quam dedit, v. g., si 5 pro 100 singulis annis percipiat, post triginta annos 3000 pro 2000 habebit: atqui haec ratio nulla est, nec arguit injustitiam in tali contractu; nam quicumque rem frugiferam emit, ita per decursum temporis plus accipit quam dedit, et tamen non est injustus: atqui censualista in casu nostro vere emit jus ad pensionem. Quamvis ergo plus decursu temporis accipiat quam dedit, non ideo est injustus.

Præterea, pecunia sic per minutas partes et intra longissimum duntaxat temporis spatium recuperanda, non

eiusdem est valoris, juxta omnium hominum aestimationem, ac summa integra quæ tota simul datur et tota simul accipitur, ut in mutuo; multis periculis objicitur, omnia impediunt luera quæ aliter fieri legitime potuisserent. Infinitum est igitur discrimen inter istiusmodi contractum et mutuum.

Infra, in speciali quæstione, de censu vitalitio tractabimus.

Si qua ergo supersit difficultas, est tantum circa census personales et mixtos, sive temporarios, sive perpetuos: itaque sit

PROPOSITIO.

Census personales et mixti in perpetuum creati, sunt liciti, si debitæ adsint conditiones.

Prob. 1º ex unanimi theologorum consensu. Quamvis enim acriter olim circa talem contractum disputatum fuerit, ubique nunc publice docetur et in praxi tenetur illum ex natura sua nihil habere viti: atqui valde temerarium esset dicere illicitum et injustum esse contractum qui sic ubique ut licitus habetur. Ergo.

2º Si contractus ille foret illicitus, certe quia in eo usura latet: at usura in illo non latet. Usura quippe in solo mutui contractu reperitur; at contractus de quo hic agitur nullam habet mutui rationem, sed tantum venditionis et emptionis. In mutuo enim pecuniae summa datur cum obligatione eamdem reddendi tempore statuto, vel ad mutuantis voluntatem: at nihil horum est in censu consignatio personali; censualista enim eodem modo pecuniam censuario tradit, quo emptor pretium mercis venditori solvit; in possessionem et dominium accipientis penitus transit pecunia sic soluta. Ergo. Ita nunc communiter theologi contra de Lugo, disp. 27, n. 25, multos alias referentem, et Concina, t. vii. Censu mixti a fortiori sunt liciti.

Diximus si debitæ adsint conditiones. Præter ea quæ lege civili statuuntur et attente servanda sunt, eadem requiruntur jure naturali conditiones ad hujusmodi cen-

sum, quæ ad venditionem et emptionem sunt necessariæ, scilicet: 1º bona fides in utroque contrahente et plena libertas; 2º sufficiens assecuratio ex parte censuarii erga censualistam pro censu solvendo; 3º justum pretium. Pretium istud ex communi hominum aestimatione jure naturali determinatur, sicut in omnibus aliis venditionibus: unde crescere potest vel decrescere secundum varias quæ sœpe occurruunt circumstantias.

Census iste olim fuit in Gallia 10, 12, 13 pro 100, ut videtur in Extrav. Martini V. Sed Ludovicus XIV statuerat, anno 1665, ut 5 tantum pro 100 acciperentur. Hæc dispositio nunc etiam existit in lege condita die 3 septemb. an. 1807 (*Bulletin*, n. 6740); statuitur enim quod *interesse conventionale* sine ulla exceptione 5 pro 100 excedere non possit in materia civili. Ergo.

In censibus olim creatis, debitor unum ex quinque a die 22 septembbris anni 1796 (*1^{er vendémiaire, an v}*) retinere potest, et quidem legitime; censualista enim tributa ratione census non solvit, nec ulla sustinet onera. Ex variis decisionibus excipiendi videntur ab ista reductione census ad onera spiritualia explenda destinati.

Nunc autem 5 pro 100 absque ulla restrictione stipulari licet; lex enim huic dispositioni non opponitur, et sic inter timoratos communiter receptum est.

Non licebat olim censem fructuarium pro summa pecuniae stipulari; nam, cum valor fructuum crescere possit, leges civiles tales prohibuerant contractum propter usuræ periculum: at prohibito ista non fuit renovata. Ergo non existit, ac proinde non videtur cur censem fructuarium stipulari non liceret, modo 5 pro 100 moraliter non excedat. Valor fructuum potest quidem crescere, sed potest etiam decrescere: itaque, si census secundum pretium commune et medium determinetur, nulla erit injustitia.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º S. Pius V census personales reprobavit. Ergo.
R. Dist. ant. Census personales reprobavit, id est, eos

Pontificia auctoritate prohibuit, *conc.*; definivit eos jure naturali vel divino illicitos esse, *nego ant.* Evidem non diffitemur S. Pium V sua auctoritate eos census prohibuisse; timebat enim ne in illis usura lateret. Sed negamus quod unquam definierit eos jure naturali vel divino illicitos. Nam 1º hoc in ipsam bulla *Cum onus*, non reperitur; 2º Benedictus XIV, de Synodo diocesana, lib. 10, cap. 5, num. 5, testatur eumdem S. Pium V, supplicante catholico rege Philippo II, indulsisse Hispanis ne ad exactam constitutionis observationem astrinxerentur, et ab eadem obligatione contrario usu, seu legitime præscripta consuetudine, ceteras nationes eximi potuisse. Declarat insuper nullam hactenus hac de re (de censu personali) prolatam esse Ecclesiæ sententiam: ergo hæc S. Pii V constitutio habet tantum vim legis positivæ, ac proinde non obligat ubi non fuit usu recepta, nec ubi per usum contrarium jam est abolita. Porro constitutio nunquam fuit in usu in Gallia, in Hispania, in Belgio nec in Germania; quidam testantur eamdem in Italia et etiam Romæ esse abrogatam, atque census personales ibi quotidie creari. Ergo.

Obj. 2º. Attento jure naturali, census ex utraque parte redimibilis non repugnat: attamen non alienatur capitale. Ergo.

R. 1º. Plures negant majorem et contendunt hujusmodi censem juri naturali repugnare, quia nihil aliud est quam mutuum cum lucro stipulato. 3º Alii, fatentes illum ex natura sua licitum esse, dicunt non esse permittendum in praxi ob periculum usuræ; sed negant minorem et volunt capitale realiter alienari. Supponunt enim censuarium et censualistam bona fide contractum inire. In ea hypothesi censarius intendit venditionem census; censualista intendit illum emere: ergo fit vera mercis et pretii alienatio, licet, ex conventione, ille contractus ad nutum utriusque contrahentis sit rescindibilis, sub conditione refundendi capitale et a percipientibus censibus annuis cessandi.

Obj. 3º. Vendere censem personalem nihil aliud est

quam ipsam censuarii personam aliquo modo vendere et obstringere; at illud repugnat: ergo.

R. Nego maj. Vendere enim censem personalem nihil aliud est quam vendere jus ad pensionem ex industria et labore censuarii obtainendam: hoc autem non est vendere ipsam personam; nam qui opera sua alteri per contractum obligat, non ideo suam personam vendit: ergo *a pari* nec qui censem personalem vendit. Cum vero ille census, licet personalis, bona censuarii mediate afficiat, ad ipsius hæredes pro ratione hæreditatis transit, nisi legitima redemptione extinguitur.

Obj. 4º. Emere censem personalem est dare pecuniam præsentem pro alia pecunia per partes recipienda: atqui talis contractus verum est mutuum: ergo, seclusis titulis extrinsecis, nullum incrementum percipere licet.

R. Nego min. Ibi enim non est mutuum, si vera sit emptio: atqui vera est emptio, ut in probatione propositionis ostendimus. Non ipsa vero emitur pecunia per partes recipienda, sed jus ad pensionem, sicut in censu reali fructuario, non ipsis fructus collective sumpti emuntur, sed jus ad fructus. Ergo. Sic ruunt fundamentales adversariorum rationes.

Quæritur 1º utrum census redimi possit.

R. 1º. Census ex natura sua non est essentialiter redimibilis; nam census est vera venditio, ex dictis: atqui venditio non est essentialiter redimibilis. Est, e contra, ex natura sua irredimibilis; qui enim rem aliquam vendidit, non potest, secluso speciali pacto, ab emptore in vita eam redimere. Ergo *a pari*, etc.

R. 2º. Jure positivo statutum fuit censem ex parte censuarii semper redimi posse; ita olim leges civiles habebant, et hæc dispositio expresse renovata fuit, *Cod. civ. art. 1911*; semper igitur censarius potest pro nutu a censu se liberare, capitale refundendo. Inter se tamen convenire possunt contrahentes quod census ante tempus determinatum non redimatur; sed tempus istud ultra decem annos protrahi non potest in censibus pro pecunia constitutis, *art. 1911*; nec ultra tringinta annos in censi-

bus reservatis, seu pro boni immobilis pretio fundatis.
Cod. civ. art. 530.

In utroque casu similiter convenire possunt contractantes redemptionem fieri non posse, quin censualista certo antea tempore praemonitus fuerit: si vero istius generis conventio non existat, censuarius pro libitu capitale refundere poterit et sic liberabitur.

Fabricas ecclesiarum et communites mulierum summas pecunias in censum extinctionem receptas, ad novos census creandos applicare non possunt sine approbatione imperatoris, vi edicti regii diei 14 januarii 1831 adhuc vigentis. Per hoc edictum derogatum fuit legi diei 2 januarii et edicto regio diei 2 aprilis 1817, in eis quae spectant statuta ecclesiastica et communites mulierum legaliter approbatas.

Quæritur 2º utrum censualista debitorem cogere possit ad redimendum censem.

R. 1º. Jure positivo eum in triplici casu sic cogere potest, scilicet 1º si per duos annos censem debitum non solvat; si promissam assecurationem, hypothecam, v. g., vel cautionem non tradat, *art. 1912*; 3º si foro cedat, vel debitis solvendis fiat *impar (tombe en déconfiture)*. *Art. 913.* Dispositiones illæ legis civilis, aequitate naturali fundatae clare videntur. Ergo censualista in his casibus potest, tuta conscientia, debitorem ad censem redimendum cogere. Sed, triplici illo casu excepto, facultatem eum sic cogendi jure positivo non habet.

R. 2º. Plures contendunt non repugnare; solo attento jure naturali, censem ex parte emptoris seu censualistæ redimibilem esse, sicut ex parte vendoris; nam ille contractus est legitimus si nulla in illo reperiatur injustitia: at fieri potest ut nulla in eo contractu reperiatur injustitia. Nulla enim est injustitia ubi perfecta utrinque servatur aequalitas: atqui perfecta servari potest aequalitas in caesu ex parte emptoris redimibili, sicut in omnibus venditionibus; quando enim vendor facultatem redimendi sibi reservat, non ideo tollitur aequalitas, quia pretium rei pro ratione oneris imminuere censetur:

emptor autem deterioris non est conditionis quam vendor, et pretium rei pro ratione oneris augere potest: ergo perfecta in eo casu existere potest aequalitas, sed requiritur ut emptor rectam habeat intentionem, nempe ut vere censem emere velit, et non tantum pecuniam in mutuum tradere. Ergo. *Ita Lessius, lib. 2, c. 22, l. 56;* *Layman, lib. 8, tract. 4, c. 18, n. 8;* *S. Ligorius, lib. 3, n. 843,* et plures alii. Ita etiam respondit cardinalis Caprara ad episcopum Carcassonensem, die octava maii anni 1807.

Quidquid sit de illa opinione speculative sumpta, in praxi admitti non debet; quia illa semel admissa, unusquisque lucrum ex pecunia alteri tradita percipere posset, quamvis facultatem eam repetendi semper haberet, dummodo mutuum non intenderet, sed censem emere vellet; tunc autem Ecclesiæ doctrina circa usuram nihil aliud esset quam vana subtilitas. Ergo. *Ita valde communiter theologi.* Imo defensores alterius sententiae fatentur illam in praxi non esse tutam. Ergo.

Quæritur 3º an liceat censem infra pretium quo fuit creatus emere, v. g.: Petrus censem 50 fr. vendidit Paulo pro 1000 fr.; potestne illum 800 vel 900 fr. redimere, si Paulus consentiat?

R. 1º. Si Petrus a censu se liberare intendat, et tamen contrarium simulet ut imminutionem a Paulo obtineat, vel si indigentia Pauli utatur ut minus solvat, peccat contra justitiam et ad restitutionem tenetur. Nullum enim habet titulum ad hanc capitalis partem quam retinet.

R. 2º. Si censem redimere sibi non proponat, et illum redimere non possit quin aliquod patiatur detrimentum, vel si malit pecuniam habere quam censem juxta primam creationem redimere, rationabilem et proportionatam petere potest imminutionem, nam revera cedit aliquid pretio æstimabile.

R. 3º. Si census sufficienter non sit assecuratus, vel aliter solutu sit difficultis, persona a censuario distincta illum minori emere potest pretio; nam periculum quod existit vel prævidetur exstitarum pretio est æstimabile,

et pro illo pacisci licet. Item dicendum, si hæc persona hujusmodi census non aestimet, et sincere præferat eos non habere quam supra tale pretium emere; illi enim census sunt velut merces: sed qui mercibus non indiget, nec eas desiderat, non tenetur illas emere secundum valorem quem respectu aliorum haberent; nam, ut diximus supra, p. 343, *merces ultroneæ vilescent*. Ita solum spectando jus naturale, *Sainte-Beuve*, t. v, cas. 40; *Pontas*, v^o *Achat*, cas. 6; *Collet, Billuart*, etc., ubi de censibus tractant. Caveat tamen emptor ne alterius abutatur miseria et angustiis ut lucrum faciat.

Diximus solum spectando jus naturale; nam si lex positiva obstaret, sic contrahere non liceret; at lex positiva obstare non videtur ne census jam creati infra capitale redimantur. In lege enim anni 1807, supra citata, agitur tantummodo de contractu quo pecunia datur cum stipulatione *interesse*. Ergo.

In ipsa autem census creatione tali imminutione uti non licet, quia lex positiva id prohibet, ut vidimus; sed cum taxa legis in favorem venditoris seu censuarii constituantur, ne videlicet necessitate pressus, viliori pretio censem vendat ut pecuniam obtineat, minime contra legem peccabit si majori pretio censem vendat, si, v. g., 1000 fr. obtineat pro censu 40 fr. *Hoc omnes fatentur*.

Quæritur 4º an liceat census annuos in gubernio fundatos currenti pretio emere (*au cours de la Bourse*).

R. Id procul dubio licitum est. Nam illi census publice venduntur et emuntur tanquam merces ordinariae, non solum in Gallia, sed in Anglia in aliisque regionibus; pretium eorum crescit aut decrescit secundum circumstantias, et prout homines communiter judicant majus vel minus in censibus istis existere periculum. Verum igitur censum illorum pretium ex communi hominum existimatione determinatur: ergo illos currenti pretio emere et vendere licet; siveque illorum negotiatio per se licita est, sicut negotiatio mercium. Multi etiam timorati hanc eligunt viam fructuose pecuniam suam collocandi; census hujusmodi habent velut proprietates quas

emunt et quas postea vendunt vel retinent pro nutu. Ergo.

Quod de censibus dicitur, pari ratione dicendum est de actionibus (*actions de la Banque*); pecunia enim non datur ad terminum sicut in mutuo, sed verum jus ad redditus annuos pluris vel minoris emitur secundum circumstantias; ipsi etiam redditus sunt modo majores, modo minores, et aliquod semper incurrit periculum. Ergo realis existit titulus ad lucrum percipiendum, ac proinde legitimæ sunt illæ actiones dictæ *de la Banque*, et legitima est in se earum negotiatio, sicut negotiatio censuum gubernii.

Quæritur 5º quid sentiendum sit de negotiatione actionum quæ constituuntur in viis ferreis, in ephemericis, in operibus industrialibus, etc., vel de collocatione pecuniae aux caisses d'épargnes, banques de prévoyance, assurances sur la vie, etc.

R. 1º. Negotiatio actionum est licita. Illæ enim actiones sunt jus ad emolumenta sperata, pretio determinato et justo acquisita: jus istud est sane pretio æstimabile. Ergo.

R. 2º. Collocationes pecuniae in quæstione expositæ pariter sunt licitæ: societas enim quibus committuntur dictæ pecuniae, vendunt collocantibus jus ad pensionem annuam redimibilem et quandoque insuper jus ad emolumenta indeterminata partienda. Si pecuniam a se alienatam iterum habere volunt, societas habendæ sunt ut redimentes census a se venditos, quos sæpe ad alios statim transferunt: fit ergo vera venditio et emptio census. Imo S. Pœnitentiaria, die 25 februarii 1836, specialiter de collocatione aux caisses d'épargnes interrogata, respondit, prout jam alias responsum fuit, *nihil obstare*.

Ubique, omnibus approbantibus, fiunt hujusmodi pecuniarum collocationes.

Quæritur 6º quid sentiendum sit de censu vitalitio, rente viagère.

Census vitalitius, sic dictus quia pendet a vita, ille est